

SINDHI HIGH SCHOOL
PRE – BOARD EXAMINATION SA – 1 (2015-16)
SUBJECT:- L2 HINDI

Class – X
DATE:-

SET – II

Time 3 hours
Marks: 90
No. of. Sides:- 04

1 निम्नलिखित गद्यांश को पढ़ कर पूछे गए प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।

12

जिंदगी जीने के लिए है, बिताने के लिए नहीं और जिंदगी वही जीता है, जिसमें आत्मविश्वास है। जीवन को जीतने की संज्ञा दी गई है। इस में वही विजय होता है, जिसमें दृढ़ इच्छा शक्ति हो, जो कठिनाइयों का सामना कर सके। मनुष्य का जीवन एक कर्म क्षेत्र है, एक संग्राम है, एक संघर्ष है, जहाँ आरंभ से लेकर अंत तक कर्तव्य को साहस और धैर्य के साथ निभाना पड़ता है। साहस मनुष्य के मन का सम्राट है। साहस और निराशा में विरोधाभास है। जब साहस मार्ग दिखाता है, तो अन्य मानसिक और शारीरिक शक्तियाँ भी जाग्रत हो कर निराशा को समाप्त कर देती हैं। ठोकर खा कर गिरने में कोई अपराध नहीं है, अपितु गिरकर न उठना महा अपराध है। जब काली घटाएँ व्यक्ति के सिर पर छा रही हो, तो विदवानों की तरह याद रखना चाहिए कि काली घटाओं के पीछे सूरज चमक रहा है, घटाओं के सीमा पार करते ही प्रकाश फैल जाएगा। मनुष्य का सबसे अंधकारमय पक्ष उसका अपना मन ही है और मनुष्य का श्रेष्ठतम पक्ष उसके मानसिक विचार है। हर व्यक्ति की सफलता उसके हाथ में है। मैं समर्थ हूँ, मैं कर सकता हूँ, मैं परिस्थितियों पर विजय प्राप्त करूँगा, इस प्रकार के सकारात्मक विचार व्यक्ति के मनोबल को बढ़ाते हैं। सुख-दुख का अहसास व्यक्ति की मनः स्थिति पर निर्भर करता है। जहाँ से सहन करने की शक्ति समाप्त हो जाती है, वही से दुख प्रारंभ हो जाता है। मनोबल ही जीवन सुधा है। मानव-शक्ति की वास्तविक सफलता उसकी संकल्प-शक्ति व मनोबल पर निर्भर है।

क) जीवन को जीतने की संज्ञा क्यों दी गई है ?

ख) लेखक ने मनुष्य के जीवन को किस-किस के समान बताया है और मनुष्य को जिंदगी जीतने के लिए आरंभ से अंत तक क्या करना पड़ता है ?

ग) मनुष्य के मन का सम्राट कौन है और इससे क्या-क्या लाभ प्राप्त होता है ?

घ) जब काली घटाएँ व्यक्ति के सिर पर छा रही हो, तो व्यक्ति को क्या याद रखना चाहिए ?

ड.) किस प्रकार के विचार व्यक्ति के मनोबल को बढ़ाते हैं और वे विचार क्या हैं ? लिखिए।

च) गद्यांश का शीर्षक लिखिए और सूरज शब्द के लिए दो पर्याय लिखिए ?

2. निम्नलिखित पद्यांश को पढ़ कर पूछे गए प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।

8

संकटों से वीर घबराते नहीं,
आपदाएँ देख छिप जाते नहीं।
लग गए जिस काम में, पूरा किया,
काम करके व्यर्थ पछताते नहीं।

हो सरल अथवा कठिन हो रास्ता,
कर्मवीरों को न इससे वास्ता।
बढ़ चले तो अंत तक ही बढ़ चले,
कठिनतर गिरिश्रृंग ऊपर चढ़ चले।

SET - II PAGE - 2

कठिन पथ को देख मुस्काते सदा ,
संकटों के बीच वे गाते सदा ।
है असंभव कुछ नहीं उनके लिए ,
सरल-संभव कर दिखाते सदा ।

यह असंभव कायों का शब्द है,
कहा था नेपोलियन ने एक दिन ।
सच बताऊँ , जिंदगी ही व्यर्थ है,
दर्प बिन ,उत्साह बिन और शक्ति बिन ।

- क) वीरों की विशेषताओं का वर्णन कीजिए ? 2
ख) कर्मवीरों का किस बातों से कोई लेना-देना नहीं होता ? 2
ग) 'यह असंभव कायों का शब्द है' - इस पंक्ति का अर्थ स्पष्ट कीजिए । 2
घ) विपरीतार्थक लिखिए- असंभव , सच 1
ड.) काव्यांश के लिए शीर्षक लिखिए । 1

(खंड ख)

- 3) क) शब्द किसे कहते हैं ? उदाहरण सहित स्पष्ट कीजिए । 1
ख) पद की परिभाषा उदाहरण सहित लिखिए । 1
- 4) निर्देशानुसार वाक्य बदलिए । 3
क) वह दो दिन गाँव में रहकर सबका प्रिय हो गया । (संयुक्त वाक्य में)
ख) गार्ड ने हरि झंडी दिखाई और ट्रेन चल पडी । (मिश्र वाक्य में)
ग) लोग टोलियाँ बना कर मैदान में घुसे । (वाक्य भेद बताइए)
5. (क) समास - विग्रह करके समास का नाम लिखिए । 2
कार्यकुशल , नीलांबर
(ख) समस्त - पद बनाकर समास का नाम लिखिए । 2
अमीर और गरीब , पाँच वटों का समाहार
6. निम्नलिखित वाक्यों को शुद्ध कर के लिखिए । 4
(क) मैंने तुम्हारे को ही पुस्तक दी थी ।
(ख) भजन सूरदास -रचित सुनाओ ।
(ग) माताजी ने काटा आम लता के लिए ।
(घ) आप यह कंबल पहन ले ।
7. निम्नलिखित मुहावरों का अर्थ लिखिए । 2
(क) आटे-दाल का भाव मालूम होना । (ख) सुध - बुध खोना ।

SET – II PAGE – 3

(खंड- ग)

8. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए । 5
- क) बडे भाई साहब को अपने मन की इच्छाएँ क्यों दबानी पडी ? 1
- ख) तताँरा के तलवार के बारे में लोगों का क्या मत था ? 2
- ग) सुभाष बाबू के जुलूस में स्त्री समास की क्या भूमिका थी ? 2
9. फिल्म निर्माता के रूप में शैलेंद्र की विशेषताओं पर प्रकाश डालिए । 5
- अथवा
- व्यथा आदमी को पराजित नहीं करती उसे आगे बढने का संदेश देती है- का अर्थ स्पष्ट कीजिए ।
10. निम्नलिखित गद्यांश को पढ कर पूछे गए प्रश्नों के उत्तर दीजिए । 5
- उन्होंने भी उसी उम्र में पढना शुरू किया था , जब मैंने शुरू किया था लेकिन तालीम जैसे महत्त्व के मामले में वह जल्दबाजी से काम लेना पसंद न करते थे । इस भवन की बुनियाद खूब मजबूत डालना चाहते थे , जिस पर आलीशान महल बन सके । एक साल का काम दो साल में करते थे । कभी-कभी तीन साल भी लग जाते थे । बुनियाद ही पुख्ता न हो तो , मकान कैसे पायेदार बने ।
- क) पाठ और लेखक का नाम ? 1
- ख) बडा भाई तालीम जैसे महत्त्व के मामले में जल्दबाजी से काम लेना क्यों पसंद नहीं करते थे ? 2
- ग) “बुनियाद ही पुख्ता न हो तो ,मकान कैसे पायेदार बने” – पंक्ति का आशय स्पष्ट कीजिए । 2
11. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए । 2+1+2
- क) ईश्वर कण-कण में व्याप्त है, पर हम उसे क्यों नहीं देख पाते ? कबीरदास के अनुसार स्पष्ट कीजिए ।
- ख) कवि के अनुसार तोप को दो बार कब चमकाया जाता है ?
- ग) मीरा कृष्ण के लिए क्या-क्या करना चाहती है ?
- अथवा
- पावस ऋतु में प्रकृति में कौन-कौन से परिवर्तन आ जाते है ?
12. मीरा प्रभु से क्या विनती करती है और पहले पद में मीरा ने कौन- कौन से पौराणिक उदाहर दिए है? स्पष्ट कीजिए । 5
13. (क) कथा वाचक और हरिहर काका के बीच कैसा संबंध था ? स्पष्ट कीजिए । 2.5
- (ख) हरिहर काका के न रहने पर उनकी जमीन पर किसके अधिकार की संभावना है ? कहानी के आधार पर स्पष्ट कीजिए । 2.5

SET - II PAGE - 4

(खंड- घ)

14. दिए गए संकेत बिंदुओं के आधार पर किसी एक विषय पर 100 शब्दों में अनुच्छेद लिखिए। 5

क) सड़कों पर भीड़

- * कारण
- * असंतुलित भीड़
- * पुलिस की समस्या
- * लोगों में जल्दी
- * उपसंहार

ख) आपसी सहयोग का महत्व

- * अर्थ
- * मानवता का लक्षण
- * व्यक्तित्व का विकास
- * देश में शांति
- * देश का विकास

ग) लडका-लडकी एक समान

- * भूमिका
- * समानताएँ
- * दकियानूसी विचारधारा
- * हमारा कर्तव्य
- * निष्कर्ष

15. आपके इलाके में मच्छरों के काटने से कई बीमारियाँ फैल रही हैं, इसकी जानकारी देते हुए उचित रोकथाम के लिए स्वास्थ्य अधिकारी को पत्र लिखिए। 5

16. आपका स्कूल ग्रीष्मावकाश में "मैसूर से गोवा" की यात्रा का आयोजन कर रहा है। इस यात्रा से संबंधित सूचना 20-30 शब्दों में लिखिए। 5

17. माता-पिता के आदर को लेकर शिक्षक और विद्यार्थी के बीच संवाद लिखिए। 5

18. आपका "घड़ियों का शोरुम है" - इसके लिए एक विज्ञापन तैयार कीजिए। 5

SINDHI HIGH SCHOOL
PRE – BOARD EXAMINATION SA – 1 (2015-16)
SUBJECT:- SANSKRIT

Class – X

SET – I

Time 3 hours

DATE:-

Marks: 90

निर्देशाः –

१. प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।

खण्डः (क)	अपठित अवबोधनम्	10 अङ्काः
खण्डः (ख)	रचनात्मकं कार्यम्	15 अङ्काः
खण्डः (ग)	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	30 अङ्काः
खण्डः (घ)	पठितावबोधनम्	35 अङ्काः

२. सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।

३. प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारं क्रमेणैव लेखनीयानि ।

४. प्रश्नसङ्ख्या अवश्यं लेखनीया ।

५. उत्तराणि संस्कृतेन एव लेखनीयानि ।

खण्डः (क) अपठित अवबोधनम् (10 अङ्काः)

1. अधोलिखितम् अनुच्छेद पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

कालिदासस्य लोकप्रियतायाः कारणं तस्य प्रसादगुणयुता ललिता परिष्कृता शैली अस्ति । शब्दलाघवः कालिदासस्य कलात्मकरुचेः परिचायकः अस्ति । चरित्र चित्रणे कालिदासः अतीव पटुः अस्ति । तस्य भाषा भावश्च पात्रानुकूलौ तिष्ठतः । कालिदासस्य प्रकृतिचित्रणं अतीव रम्यम् अस्ति । कालिदासमतेन तपसा प्रेम पुष्टं च भवति । कालिदासः उपमाप्रयोगे प्रसिद्धः अस्ति । कालिदासेन विरचिताः सप्तग्रन्थाः सन्ति—कुमारसंभवम् , मेघदूतम् , रघुवंशम् , ऋतुसंहारम् , मालविकाग्निमित्रम् , विक्रमोर्वशीयम् , अभिज्ञानशाकुन्तलम् चेति । एते अद्यापि जनानां हृदयान् सम्मोहयन्ति प्रेरयन्ति च । अभिज्ञानशाकुन्तलम् इव नाट्यकृतिः न अन्यद् अस्ति धरातले । कथ्यते च – “ काव्येषु नाटकं रम्यं तत्र रम्या शकुन्तला ”

१. एकपदेन उत्तरत—

2

१. कालिदासस्य कलात्मकरुचेः परिचायकः कः अस्ति ?

(क) ललिता , (ख) शैली , (ग) भाषा , (घ) शब्दलाघवः ,

२. कालिदासेन विरचिताः कति ग्रन्थाः सन्ति ?

(क) सप्त , (ख) षट् , (ग) त्रीणि , (घ) चत्वारः ,

३. कालिदासः कस्मिन् प्रयोगे प्रसिद्धः अस्ति ?

(क) शैली , (ख) लोकप्रियता , (ग) उपमा , (घ) पटुता ,

४. चरित्रचित्रणे कः पटुः अस्ति ?

(क) कालिदासः , (ख) शकुन्तला , (ग) जनाः , (घ) ग्रन्थाः ,

२. पूर्णवाक्येन उत्तरत-

4

१. महाकवि कालिदासेन विरचिताः ग्रन्थाः के ? २. अभिज्ञानशाकुन्तलस्य विषये किं कथ्यते ?

३. भाषिककार्यम्-

2

१. “ रम्यम् ” इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं गद्यांशे किं प्रयुक्तम् ?

(क) प्रेम , (ख) भाषा , (ग) शैली , (घ) प्रकृतिचित्रणम् ,

२. “ कुशलः ” इत्यर्थे गद्यांशे किं पदं प्रयुक्तम् ?

(क) पटुः , (ख) अद्वितीयः , (ग) प्रसिद्धः , (घ) परिचायकः ,

३. “ प्रेरयन्ति ” इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(क) हृदयम् , (ख) शैली , (ग) जनानाम् , (घ) एते ,

४. “ तस्य ” इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(क) उपमायै , (ख) कालिदासाय , (ग) ग्रन्थेभ्यः , (घ) अभिज्ञानशाकुन्तलस्य

४. अस्य गद्यांशस्य कृते एकम् उपयुक्तं शीर्षकं लिखात-

2

खण्ड - ख (रचनात्मकं कार्यम्)

(15)

2. भवान् अनुजः। स्व विद्यालयस्य वर्णनं कुर्वन् मित्रं प्रति लिखिते पत्रे रिक्तस्थानानि मञ्जूषायां प्रदत्त शब्दैः पूरयित्वा पत्रं पुनः लिखत-

5

परीक्षाभवनम्

गाजियाबादतः

तिथिः-----

प्रिय (क)----- विवेक!

(ख)-----

अत्र कुशलं तत्रास्तु । अहम् अधुना निजविद्यालयस्य वर्णनं कर्तुम् (ग)-----। मम विद्यालयस्य भवनम् अतीव (घ)-----चास्ति । एषः विद्यालयः अति प्रसिद्धः अस्ति । (ङ्) ----- परीक्षा परिणामः अत्युत्तमः भवति । सर्वे (च)----- परिश्रमशीलाः सन्ति । (छ)----- अपि अत्र अनुशासप्रियाः सन्ति । (ज)----- पुनः लेखिष्यामि । भवतः (झ)-----। (ञ)----- ।

मञ्जूषा - (मित्र , सुन्दरं , छात्राः , मित्रम् , इच्छामि , अध्यापकाः , सप्रेम नमः , अस्य , अनुजः , विस्तारेण ,)

3. अनुच्छेदलेखनम् गणतन्त्रदिवससमारोहः एनं विषयमधिकृत्य मञ्जूषायां प्रादत्त सङ्केतशब्दानां सहायतया पञ्च संस्कृतवाक्यानि लिखत- 10

मञ्जूषा- (सैनिकाः, सहस्रघ्नी, राष्ट्रपतिः, गजाः, अश्वाः, मञ्चे, छात्राः, गणतन्त्रदिवसस्य, राष्ट्रियपर्व, कलाकाराः, विभिन्नप्रदेशानां परिदृश्यानि, गौरवं वीरबालक-बालिकाः, सम्मानं, मान्यते, अश्वचालितः, रथः, लोकनृत्यानि, नर्तकाः, वाद्यवृन्दम्,)

अथवा

3. मञ्जूषायां प्रदत्त शब्दानां सहायतया चित्रं दृष्ट्वा पञ्च वाक्यानि लिखत- 10

मञ्जूषा देवालयस्य, भक्ताः, तिष्ठन्ति, नार्यः, पुरुषाः, कीर्तनं, अनुसरति, वादयति, वातावरणं, भक्तिमयम्।

खण्ड - (ग) - (अनुप्रयुक्त व्याकरणम्)

30 अङ्काः

4. 1. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं सन्धिं-विच्छेदं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत- 3

1. युधिष्ठिरः पाण्डव + अग्रजः आसीत् ।

(क) पाण्डवाग्रजः, (ख) पाण्डवग्रजः, (ग) पाण्डवोहजः, (घ) पण्डवा ग्रजः

2. पापिनाञ्च सदा दुःखम् ।

(क) पापिनां + च, (ख) पापिनम् + च, (ग) पापिनान् + च, (घ) पापिना + च

3. सः स्व + छन्दं विहरति ।

(क) स्वाछादम्, (ख) स्वच्छन्दम्, (ग) स्वछन्दं, (घ) स्वन्दनम्,

2. अधोलिखित वाक्ययोः रेखाङ्कितपादयोः सन्धिं-सन्धिविच्छेदं वा कुरुत- 2

(1) कः शुचिरिह ? (2) रमा + ईशः तत्र आगतः ।

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं -विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत- 4

१. गणेशः भासविरचितम् नाटकं पठति ।

- (क) भासस्य विरचितम् , (ख) भासाय विरचितम् ,
(ग) भासेन विरचितम् , (घ) भासं विरचितम् ,

२. तस्य वक्रं देहं दृष्ट्वा सर्वे पण्डिताः अहसन् ।

- (क) वक्रदोहम् , (ख) वक्रन्देहम् , (ग) वक्रन्देहम् , (घ) वक्रदेहम् ,

३. त्रयाणां लोकानां समाहारः किं भवति ?

- (क) त्रिलोकम् , (ख) त्रिलोकी , (ग) त्रिलोकः , (घ) त्रैलोक्यम् ,

४. महीं पाति इति ----- ?

- (क) महीपः , (ख) महिपः , (ग) महीपम् , (घ) महिष्यम् ,

२. अधोलिखितवाक्ययोः समासं -विग्रहं वा लिखत- 2

(१) अष्टाध्यायी व्याकरणस्य प्रसिद्धः ग्रन्थः अस्ति ।

(२) सः मात्रा समः अस्ति ।

6.१. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ सम्योज्य विभज्य वा समुचितम् उत्तरं प्रदत्त विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत- 3

१. प्रातःकाले उद्यानस्य शोभा खलु दृश् + अनीयर् ।

- (क) दर्शनीयं , (ख) दर्शनीया , (ग) दर्शनीयः , (घ) दर्शनीयानि ,

२. मनुष्यः सामाजिकः प्राणी अस्ति ।

- (क) समाज + ठक् , (ख) समाजम् + ठक् ,
(ग) सामाज + ठक् , (घ) समाज + ठीक् ,

३. दान + इनि मानं त्यजेत् ।

- (क) दानी , (ख) दानिनी , (ग) दानि , (घ) दानिनः ,

२. अधोलिखितवाक्ययोः रेखाङ्कितपदयोः प्रकृति-प्रत्ययौ सम्योज्य विभज्य वा समुचितम् उत्तरं लिखत- 2

१. बलवती हि आशा ।

२. तेन किं कृ + तव्यत् ।

7. प्रदत्त विकल्पेभ्यः उचितम् अव्ययपदं चित्वा वाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत -

5

१. समुद्रेषु वृष्टिः -----।

२. कच्छपः -----चलति ।

३. अस्माभिः -----किमपि कार्यं न विधेयम् ।

४. त्वं -----भोजनं करोषि ?

५. कक्षायां ----- मा वद ।

मञ्जूषा - अधुना , उच्चैः , वृथा , शनैः-शनैः , सहसा ,

8.१. अधोलिखितेषु संवादं रिक्तस्थानानि वाच्यानुसारं प्रदत्त विकल्पेभ्यः उचितं पदं चित्वा पूरयत-

3

१. सुरेशः - मालति ! किं ते भोजनं कुर्वन्ति ?

मालती - आम् ! भ्रातः! तैः भोजनं-----।

(क) करोति , (ख) क्रियते , (ग) कुर्वन्ति , (घ) करोषि ,

रमा- गौरव! एतत् चित्रं पश्य ।

गौरवः- आम् रमे ! मया-----दृश्यते ।

(क) चित्राणि , (ख) चित्रः , (ग) चित्रम् , (घ) चित्रानि ,

गुरुः- राघव! गत्वा पश्य किं उद्याने छात्राः क्रीडन्ति ?

राघवः- आम् , आचार्य! उद्याने -----क्रीड्यते ।

(क) छात्राः , (ख) छात्रैः , (ग) छात्रान् , (घ) छात्रेण ,

२. अधोलिखित संवादे वाच्यानुसारं रिक्तस्थानानि पूरयत-

2

अनुराधा- किं त्वं पाठं ----- ?

राधा- न , न , अहं पाठं न पठामि ।

अनुराधा- तदा ----- किं क्रियते ?

राधा- अहं लेखं लिखामि ।

9. अधोलिखित कार्यक्रमे अङ्कानां स्थाने शब्देषु समयं लिखत-

4

१. सायं -----6.15 वादने जलपानं कुर्वन्ति ।

२. सायं----- 7.30 वादने काव्यगोष्ठी चलति ।

३. रातौ----- 8.45 वादने भक्ति सङ्गीतं भवति ।

४. रात्रौ -----10.00 वादने समापनम् ।

खण्ड- घ (पठित अवबोधनम्)

10. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्त ओरश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

5

कस्मिंश्चित् नगरे चन्द्रो नाम भूपतिः प्रतिवसति स्म । तस्य पुत्राः वानरक्रीडारताः वानरयूथं नित्यमेव विविधैः भोज्यपदार्थैः पुष्टिं नयन्ति स्म । तस्मिन् राजगृहे बालवाहनयोग्यं मेषयूथम् आसीत् । तेषां मेषाणां मध्ये एको मेषः जिह्वालोलुपतया अहर्निशं महानसं प्रविश्य यत् पश्यति तत् भक्षयति । ते च सूपकाराः यत्किञ्चित् काष्ठं-मृण्मयभाजनं -कांस्य-ताम्रपात्रं वा पश्यन्ति तेन तम् आशु ताडयन्ति स्म ।

प्रश्नाः-१. एकपदेन उत्तरत-

2

१. “ चन्द्रः ” कस्य नाम आसीत् ? २. राजपुत्राः कैः सह क्रीडन्ति स्म ?

२. पूर्णवाक्येन उत्तरत-

2

१. मेषः अहर्निशं कुत्र प्रविश्य यत् पश्यति तत् भक्षयति ?

३. भाषिककार्यम्-

1

१. “ तस्य पुत्राः ” अत्र तस्य पदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(क) चन्द्राय , (ख) मेषाय , (ग) सूपकाराय , (घ) वानराय ,

२. “ भोज्यपदार्थैः ” इति पदस्य विशेषणपदं गद्यांशे किं प्रयुक्तम् ?

(क) नित्यमेव , (ख) विविधैः , (ग) पुष्टिं , (घ) वानरयूथं ,

11. अधोलिखित पद्यांशं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

5

अपूर्वः कोऽपि कोशोऽयं विद्यते तव भारति ।

व्ययतो वृद्धिमायाति क्षयमायाति सञ्चयात् ॥

(१) एकपदेन उत्तरत-

2

(१) विद्या कथं वृद्धिं प्राप्नोति ? (२) भारत्याः कीदृशः कोशः ?

(२) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

2

(१) विद्या कथं क्षयं प्राप्नोति ?

(३) भाषिककार्यम् -

1

(१) अस्मिन् श्लोके “ कोशः ” इत्यस्य विशेषणपदं किं प्रयुक्तम् ?

(क) सञ्चयात् , (ख) अपूर्वः , (ग) तव , (घ) व्ययतः ,

(२) अस्मिन् श्लोके “ व्ययतः ” इत्यस्य विलोमपदं किम् ?

(क) वृद्धिम् , (ख) क्षयम् , (ग) अपूर्वः , (घ) सञ्चयात् ,

12. अधोलिखित नट्यांशं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

5

शक्रः- हे राजन् ! भवतः दानवीरताम् आकर्ष्य आशान्वितः भवत्समीपम् आगतोऽस्मि ।

देव रवि-शशि-तारामण्डलभूषितं जगत् एतत् कथमिव पश्येयं चक्षुर्हीनः ?

राजा - भगवन् ! भन्मनोरथं पूरयित्वा आत्मानम् अनुगृहीतं कर्तुम् इच्छामि ।

आदिश्यताम्, किं करवाणि ?

विप्रः- यदि भवान् प्रीतः तदा त्वत्तः एकस्य चक्षुषः दानम् इच्छामि, येन मम लोकयात्रा निर्बाधा भवेत् ।

प्रश्नाः- (क) एकपदेन उत्तरत-

2

१. राजा आत्मानं किं कर्तुम् इच्छति ?

२. विप्रः कस्य दानम् इच्छति ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

2

१. शक्रः किम् आकर्ष्य राज्ञः समीपम् आगतः ?

(ग) भाषिककार्यम्-

1

१. ' मम लोकयात्रा निर्बाधा-----' अत्र " मम " इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(क) विप्राय , (ख) राज्ञे , (ग) जगते , (घ) भवते ,

(ख) " इच्छामि " इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(क) शक्रः , (ख) अहम् , (ग) भवान् , (घ) भवतः ,

13. अधोलिखित श्लोकयोः भावार्थं मञ्जूषातः उचितपदानि चित्वा पूरयत-

4

(क) आचार्यात् पादमादत्ते पादं शिष्यः स्वमेधया ।

कालेन पादमादत्ते पादं सब्रह्मचारिभिः ॥

अस्मिन् श्लोके दर्शितं यत् शिष्यः कथं विद्यां प्राप्नोति इति । विद्यायाः चतुर्थांशं सः (अ) ----- प्राप्नोति । चतुर्थांशं सः (आ) -----आप्नोति । पादं सः (इ)-----आप्नोति । पादं सः (ई)-----सह विषये चर्चा-विचारं कृत्वा गृह्णाति ।

(ख) धनस्य निःसारलघोः स सारो

यद् दीयते लोकहितोन्मुखेन ।

निधानतां याति हि दीयमानं

अदीयमानं निधनैकनिष्ठम् ॥

भावार्थः- धनं तु तदा सारयुक्तं भवति यदा (१)-----अस्य उपयोगः भवति ।

(२)----- हि धनं बहुमूल्यं भवति ।(३)-----हि तु धनं (४)-----एव याति ।

मञ्जूषा- (सब्रह्मचारिभिः , लोककल्याणाय , कालेन , दीयमानम् , निधनताम् , स्वबुद्ध्या , अदीयमानम् , आचार्यात् ,)

14. अधोलिखित पद्यस्य अन्वयं पूरयित्वा लिखत-

4

चञ्चलं हि मनः कृष्ण! प्रमाथि बलवद्दृढम् ।
तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम् ॥

अन्वयः- (१)-----! मनः हि चञ्चलं भवति । (२)----- बलवत्
दृढम् । (३)-----तस्य निग्रहं वायोः (४)----- सुदुष्करं मन्ये ।
मञ्जूषा- (इव , प्रमाथि , अहम् , कृष्ण ,)

15. वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां स्थाने प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

4

१. प्राणिनां मूढता निद्रा कथ्यते ।
२. सतः असतः च ज्ञाता पण्डितः कथ्यते ।
३. त्यागी एव सर्वासां विपदां विनाशं कर्तुं समर्थः । ।
४. अस्मिन् लोके यः सत्यवादी प्रियवादी च तस्य वशे सर्वे जनाः ।

16 . अधोलिखित वाक्यानि घटनाक्रमेण पुनः लेखनीयानि -

4

१. राजा नगरस्य समन्ततः दानशालाः अकारत् ।
२. राजा पुत्रवत् प्रजाः पालयतिस्म ।
३. नूनं ते दानवीराः भाग्यशालिनः यान् याचकाः शरीरस्य अङ्गानि अपि याचन्ते ।
४. दानशालासु विचरन् राजा अचिन्तयत् ।
५. भगवान् बोधिसत्वः याचकेभ्यः अन्नवस्त्रादिकं ददाति स्म ।
६. आर्तानां परित्राणाय दृढनिश्चयः राजा तस्मै चक्षुर्दयं समर्पितवान् ।
७. एकदा शक्रः नेत्रहीनयाचकस्य रूपे आगत्य नेत्रदानाय प्रार्थयत् ।
८. सरोवरस्य समीपे राज्ञः पुरतः शक्रः उपस्थितः भूत्वा तस्मै वरम् अयच्छत् ।

17. रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुसारम् उचितम् अर्थं चित्वा लिखत-

4

१. सर्वदा सर्वदाऽस्माकं सन्निधिं सन्निधिं क्रियात् ।
(क) सर्वं ददाति इति , (ख) सर्वाधिका , (ग) सर्वं वदति इति , (घ) सदा वसति इति ,
२. मेषः अहर्निशं महानसं प्रविश्य यत् पश्यति तद् भक्षयति ।
(क) महात्मानम् , (ख) सूपकारं , (ग) पाकशालां , (घ) मानससरोवरं ,
३. एषः कामः एषः क्रोधः महाशना महापाप्मा ।
(क) महापापी , (ख) पापशीलाः , (ग) बहुभोजी , (घ) विनाशकारकः ,
४. विद्धि एनमिह वैरिणम् ।
(क) विधिः , (ख) जानीहि , (ग) ब्रह्मा , (घ) धनम् ,

PRE – BOARD EXAMINATION SA – 1 (2015-16)

SUBJECT:- SANSKRIT

Class – X

SET – II

Marks: 90

DATE:-

Time 3 hours

निर्देशाः –

No. of sides:-08

१. प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।

खण्डः (क)	अपठित अवबोधनम्	10 अङ्काः
खण्डः (ख)	रचनात्मकं कार्यम्	15 अङ्काः
खण्डः (ग)	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	30 अङ्काः
खण्डः (घ)	पठितावबोधनम्	35 अङ्काः

२. सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।

३. प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारं क्रमेणैव लेखनीयानि ।

४. प्रश्नसङ्ख्या अवश्यं लेखनीया ।

५. उत्तराणि संस्कृतेन एव लेखनीयानि ।

1. अधोलिखित अनुच्छेदं पठित्वा तथारित प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत–

10

धन्यः अस्ति अयं महान् देशः यस्य नागरिकाः स्वमहत्कार्यैः गौरवं वर्धयन्ति । भारतस्य चिकित्सकाः सम्पूर्ण संसारे अग्रगण्याः सन्ति । पुरा अपि अस्मिन् क्षेत्रे भारतं चिकित्साक्षेत्रे सर्वस्मिन् जगति श्रेष्ठतमम् आसीत्। महान् चिकित्सकः चरकः “चरक संहिता” नाम स्वग्रन्थे प्रतिपादयति यत् स्वास्थ्याय शारीरिक महता शल्यचिकित्सकेन सुश्रुतेन सह मानसिक-सामाजिक-आध्यात्मिक-स्वास्थ्यम् अपि समीचीना स्यात् । महता शल्यचिकित्सकेन सुश्रुतेन शरीरस्य विभिन्न अङ्गानां शल्यचिकित्सा वर्णिता । शल्यचिकित्सायाम् उपयोगि-विविध वस्तूनां निर्माण-विधिः आकारः अपि वर्णितः । नागार्जुनः प्राचीन भारतस्य रसायनशास्त्री आसीत् । अद्यापि विविध रोगाणां निदानार्थं विद्वद्भिः भारतीय आयुर्वेदे शोधकार्यं क्रियते ।

1. एकपदेन उत्तरत–

2

(अ) के भारतस्य गौरवं वर्धयन्ति ? (आ) चरकस्य ग्रन्थस्य नाम किम्?

2. पूणवाक्येन उत्तरत–

2

(अ) सुश्रुतेन का वर्णिता ? (आ) शल्यचिकित्सायां किं वर्णितम् ?

3. प्रदत्तविकल्पेभ्यः निर्देशानुसारं उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत–

4

(क) “अद्यापि” पदस्य विलोमपदं लिखत ।

(अ) भूतकाले , (आ) पुरा , (इ) प्रातःकाले , (ई) अधुना ,

(ख) “चिकित्सार्थम्” अर्थे किं पदं अनुच्छेदे प्रयुक्तम् ?

(अ) शुश्रूषा , (आ) सेवार्थम् , (इ) निदानार्थम् , (ई) प्रतीकारार्थम् ,

(ग) “ सन्ति ” क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(अ) नागरिकाः , (आ) चिकित्सकाः , (इ) वैज्ञानिकाः , (ई) ग्रन्थाः ,

(घ) “ महता ” विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम् ?

(अ) शल्यचिकित्सकेन , (आ) सुश्रुतेन , (इ) शल्यचिकित्सा , (ई) वर्णिता ,

4. अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत-

2

खण्ड- (ख)- रचनात्मक लेखनम्

(15)

2. भवती नन्दिनी । स्वमातरं लिखिते अस्मिन् पत्रे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पत्र लेखनं पुनः लिखत-

5

छात्रावासात्
नागपुरनगरम्
तिथिः-----

(क)-----मातः ,

सादरं चरणवन्दनम् ।

अत्र कुशलं तत्रास्तु ।

भवत्याः आशीर्वादैः इदानीं अहं (ख)----- अस्मि । ज्वरस्य पश्चात् या अपि दुर्बलता आसीत्
भवत्याः (ग)-----पालयित्वा सा अपि अधुना गता । अहं प्रातः व्यायामं करोमि , सायं(घ)-----
गच्छामि , दुग्धं फलानि अपि समये (ङ)----- । भवती कामपि चिन्तां मा (च)-----। एकसप्ताहात्
अनन्तरं (छ)-----अवकाशः अस्ति तदा गृहम् (ज)-----। पितृभ्यः मम प्रणामाः (झ)----- च
स्नेहः ।भवत्याः प्रिया पुत्री ।

(ञ)----- ।

मञ्जूषा

(गृह्णामि , करोतु , परमपूज्ये , स्वस्था , दिनद्वयस्य , नन्दिनी , भ्रमितुं , निर्देशान् , आगमिष्यामि
,अनुजायै)

3. ‘ दीपावली ’ इति विषयम् अधिकृत्य संस्कृतेन पञ्च वाक्यानि लिखत-

10

मञ्जूषा

(पर्व , गृहाणि , स्वच्छानि , द्पानां , प्रकाशः , अन्धकारः , उत्सवः , लक्ष्मीपूजनम् , मिष्टान्नानि ,
उपहारान् ,

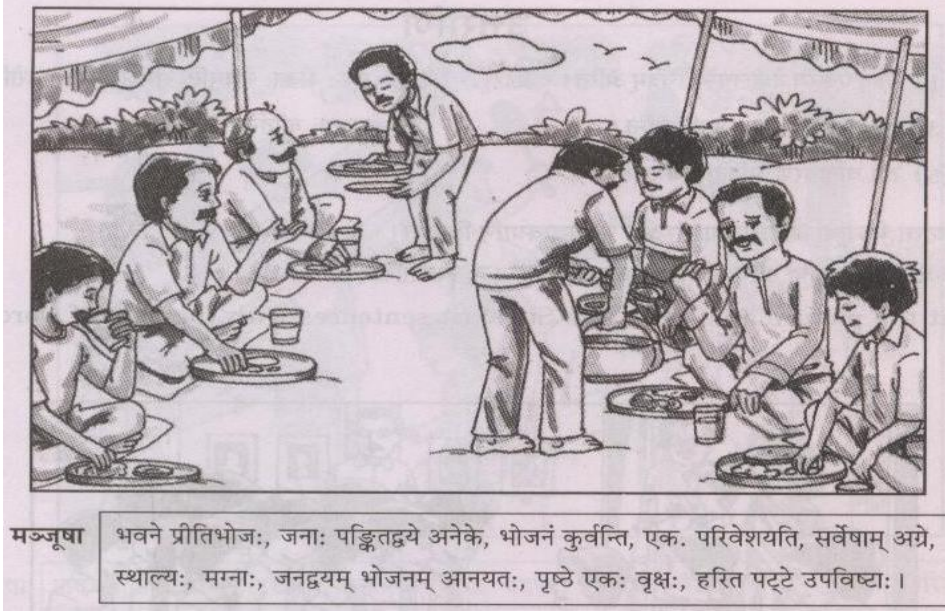
पितरन्ति , स्फोटकैः , प्रदूषणम् ,)

अथवा

चित्रवर्णनम्-

3. अधः दत्तं चित्रम् आधृत्य मञ्जूषायां प्रदत्त शब्दसहायतया पञ्च वाक्यानि लिखत-

10

खण्ड -ग - (अनुप्रयुक्त व्याकरणम्)

(30)

4.(1). अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं सन्धि\ सन्धिविच्छेदं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत-

3

१. रजनीशः आकाशे शोभते ।

(क) रजनि + ईशः ,

(ख) रजनी + इशः ,

(ग) रजनी + ईशः ,

(घ) रजनि +इशः ,

२. ग्रीष्म + ऋतौ आम्राणि सुलभानि ।

(क) ग्रीष्मृतौ,

(ख) ग्रीष्मर्तौ ,

(ग)ग्रीष्मरतौ ,

(घ) ग्रीष्मरूतौ ,

३. अद्यैव देवसेवायाः सङ्कल्पं कुरु ।

(क) अद्य + ऐव ,

(ख) अद्य +एव ,

(ग) अद्या+ एव ,

(घ) अद्या +ऐव ,

(2). अधोलिखित वाक्ययोः रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं \ सन्धिविच्छेदं वा कुरुत-

2

(१) अपूर्वः कः + अपि कोशोऽयं विद्यते तव भारति ।

(२) तन्नाम सर्वे जानन्ति ।

5.(1)-अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां विग्रहं\समासं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत-

4

१. नास्ति त्यागसमं सुखम् ।

(क) त्यागं समम् ,

(ख) त्यागात् समम् ,

(ग) त्यागेन समम् ,

(घ) त्यागस्य समं ,

२. सारनाथनगरं बौद्धानां धार्मिकं स्थलं वर्तते ।

(क) धार्मिकस्थलम् ,

(ख) धार्मिकी स्थलम् ,

(ग)धर्मस्थलम् ,

(घ) धार्मिकः स्थलम्

३. महीपालः आगच्छति ।

(क) महीं पालयति इति , (ख) महीं पाति इति , (ग) महीं पिबति इति , (घ) महीं धरति इति ,

४. प्रजाहितं राज्ञः प्रथमं कर्तव्यमस्ति ।

(क) प्रजस्य हितम् , (ख) प्रजे हितम् , (ग) प्रजायै हितम् , (घ) प्रजा हितम् ,

(2). अधोलिखितयोः वाक्ययोः समासं विग्रहं वा कृत्वा लिखत-

2

(१) स्वर्णकारेण स्वर्णं परीक्ष्यते ।

(२) महापुरुषाः अस्माकं मार्गदर्शकाः ।

6.(1). अधोलिखितेषु वाक्येषु कोष्ठकान्तर्गतानां पदानां प्रकृति-प्रत्ययं विभज्य\संयोज्य वा समुचित्म् उत्तरं प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत-

3

१. अस्माभिः शुद्धं जलं (पातव्यम्) ।

(क) पा + तव्यत् , (ख) पा + अनीयर् , (ग) पात +तव्यत् , (घ) पिब्+ अनीयर् ,

२. (गुण + मतुप्) जनाः सर्वत्र आदरं लभन्ते ।

(क) गुणमान् , (ख) गुणमन्तः , (ग) गुणव्वान् , (घ) गुणवन्तः ,

३. एषः समाचारः (दैनिकः) ।

(क) दिन + ठक् , (ख) दैन + ठक् , (ग) दीन् + ठक् , (घ) दोन् + ठक् ,

(2). अधोलिखितयोः वाक्ययोः रेखाङ्कितपदयोः पदानां प्रकृति-प्रत्ययं विभज्य\संयोज्य वा लिखत-

2

१. नमन्ति (फलिनः) वृक्षाः । २. अस्माभिः स्व दुर्गुणाः (त्यक्तव्याः)

7. अधोलिखितेषु वाक्येषु प्रदत्त विकल्पेभ्यः उचित अव्ययपदान् चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

5

(१) -----एव अस्माभिः पितरौ सम्माननीयौ ।

(२)-----संस्कृतं व्यवहारभाषा आसीत् ।

(३)वायुना सुगन्धः----- प्रासार्यते ।

(४)-----बालाः-----च वृद्धाः उपविशन्तु ।

(५)-----एतत् कार्यम् आवश्यकम् अस्ति ।

मञ्जूषा ---- (इदानीम् , इतस्ततः , अत्र-तत्र , नूनम् , पुरा)

8.(1)अधोलिखित संवादे वाच्यानुसारं समुचितम् उत्तरं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

3

१. माधुरी- इदानीं त्वं किं -----?

(क) पठति , (ख) पठसि , (ग) पद्यते , (घ) पद्यन्ते ,

२. लावण्या- मया तु गणितं -----।

(क) पठति , (ख) पठसि , (ग) पद्यते , (घ) पद्यन्ते ,

२. माधुरी- किं गणितस्य परीक्षार्थं सज्जां----- ?
(क) करोषि, (ख) करोति, (ग) क्रियते, (घ) क्रियन्ते,

(2). अधोलिखित संवादे वाच्यानुसारं रिक्तस्थानानि पूरयत- 2

(१) अनुपमा- त्वं परीक्षायै सज्जां करोषि ?
लता- आम्! ----- परीक्षायै सज्जा क्रियते ।
अनुपमा- शोभनम् ।
लता- परं गणितविषये -----भयभीता अस्मि ।

9. पितामहः कदा किं करोति, घटिका -चित्र- साहाय्येन अङ्कानां स्थाने शब्देषु समयं लिखत- 4

१. पितामहः 4:00 उत्तिष्ठति ।
२. सः 5:30 भ्रमणार्थं गच्छति ।
३. सः 10:15 अन्ध-विद्यालयं गच्छति ।
४. 1:45 आगत्य सः भोजनं करोति ।

खण्ड- घ- (पठितावबोधनम्) (35)

10. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत- 5

अथ एकदा भगवान् बोधिसत्त्वः बहुजन्मर्जितपुण्यफलैः शिवीनां राजा बभूव । स बाल्यात् एव वृद्धोपसेवी, विनयशीलः, शास्त्रपारङ्गतः च आसीत् । जनकल्याणकर्मसु रतः असौ पुत्रवत् प्रजाः पालयति स्म । कारुण्य-औदार्यादि सद्गुणोपेतः स नगरस्य समन्ततः धन-धान्य समृद्धाः दानशालाः अकारयत् । तत्र अर्थीनां समूहः अन्न-पान-वसन- रजत-सुवर्णादिकानि अभीष्टानि वस्तूनि प्राप्य सन्तुष्टः अभवत् । राज्ञः दानशीलताम् आकर्ष्य देशान्तरेभ्योऽपि जनाः तं देशम् आयन्ति स्म ।

अथ कदाचित् दानाशालासु विचरन् स राजा बहुधनलाभेन सन्तुष्टानाम् अर्थीनां विरलसङ्ख्यां विलोक्य अचिन्तयत्- “ मम अर्थिनः तु धनलाभमात्रेण सन्तोषं भजन्ते । नूनं ते दानवीराः सौभाग्यशालिनः यान् याचकाः शरीरस्य अङ्गानि अपि याचन्ते ।

क. एकपदेन उत्तरत- 2

१. राजा प्रजाः कथं पालयति स्म ?
२. बोधिसत्त्वः केषां राजा बभूव ?

ख. पूर्णवाक्येन उत्तरत- 2

१. के दानवीराः सौभाग्यशालिनः सन्ति ?

ग. भाषिककार्यम्- 1

1. “ लोकहितकार्येषु ” पदस्य पर्यायपदं अनिच्छेदात् चित्वा लोखत ।

- (क) कल्याण कर्मेषु , (ख) हितकार्येषु ,
- (ग) जनकल्याणकर्मसु , (घ) प्रजाहितेषु ,

2. “ आयान्ति स्म ” अत्र क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

- (क) राजा , (ख) दानशीलता , (ग) जनाः , (घ) प्रजाः ,

11. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्त प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-
भगवन् किमुपादेयम् ? गुरुवचनम् , हेयमपि च किम् ? अकार्यम् ।
को गुरु : ? अधिगततत्त्वः शिष्यहितायोद्यतः सततम् ॥

5

प्रश्नाः- (क) एकपदेन उत्तरत-

2

१. किं लाभकार्यम् अस्ति ?

(क) सुकार्यम्, (ख) गुरुवचनम्, (ग) अकार्यम्, (घ) कुकार्यम्,

२. कीदृशं कार्यं त्याज्यम् ?

(क) सुकार्यम्, (ख) गुरुवचनम्, (ग) अकार्यम्, (घ) कुकार्यम्,

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

2

१. कः गुरुः कथ्यते ?

(ग) भाषिकार्यम्-

1

१. “ तत्परः ” पदस्य पर्यायं लिखत ।

(क) कर्मे रतः, (ख) उपस्थितः, (ग) उद्यतः, (घ) समुपस्थितः,

२. “ अनुपादेयम् ” पदस्य विलोमपदं लिखत ।

(क) उपादेयम्, (ख) उपादेयः, (ग) स्वास्थ्यप्रदम्, (घ) हितकरम्,

12. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

5

दग्धां हयशालां विज्ञाय सविषादः राजा शालिहोत्रज्ञानं वैद्यान् आहूय अपृच्छत्- “ हा!
दग्धाः मे घोटकाः कथं रक्षणीयाः ? सपदि उपायः क्रियताम् ” इति ।

तदा राज्यवैद्यः प्रोवाच-

कपीनां मेदसा दोषो वह्निदाहसमुद्भवः ।

अश्वानां नाशमभ्येति तमः सूर्योदये यथा ॥

“ यथोचितं क्रियताम् ” इति राजादेशं श्रुत्वा सर्वे भयत्रस्ताः कपयः अचिन्तयन् - “ हा! हताः वयम् ।

अवधीरिताः अस्माभिः गुरुजनोपदेशाः ” इति । उक्तं हि-

मित्ररूपाः हि रिपवः सम्भाष्यन्ते विचक्षणैः ।

ये हितं वाक्यमुत्सृज्य विपरीतोपसेविनः ॥

प्रश्नाः - (क) एकपदेन उत्तरत-

1

१. राजा कान् अपृच्छत् ?

(क) राजा, (ख) कपयः, (ग) वैद्यान्, (घ) मेषाः,

२. राजादेशं श्रुत्वा के भयत्रस्ताः ?

(क) राजा, (ख) कपयः, (ग) वैद्यान्, (घ) मेषाः,

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

2

(१) अश्वानां वह्निदाहसमुद्भवः दोषः केन नाशं प्राप्नोति ?

(ग) भाषिककार्यम्-

2

१. “ अश्वः ” पदस्य पर्यायपदं लिखत ।

(क) ह्यः , (ख) गोटीकाः, (ग) घोटकाः , (घ) मेषाः ,

२. “ गुण ” पदस्य विलोमपदं अत्र किं प्रयुक्तम् ?

(क) सद्गुणः , (ख) दुर्गुणः , (ग) दोषः , (घ) पापः ,

13. 1) अधोलिखितयोः भावार्थं उपयुक्तपदैः पूरयित्वा लिखत-

4

चञ्चलं हि मनः कृष्ण! प्रमाथि बलवद्दृढम् ।
तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम् ॥

अर्जुनः वदति- “ हे कृष्ण ! एतत् (1)-----अत्यधिकं (2)-----, शरीरस्य इन्द्रियाणि च उद्वेगं करोति । यथा (3)-----वशीकरणं अतिकठिनम् अस्ति तथैव मनसः (4)-----अपि अति कठिनः अस्ति ।

नलिनीदलगतजलवत्तरलं किम् ? यौवनं धनं चायुः ।
कथय पुनः के शशिकिरणसमाः ? सज्जनाः एव ॥

भावार्थः- कमलस्य पत्रस्य (5) -----पतिताः जलबिन्दवः इव (6)----- किम् ? यौवनं धनं (7)-----च । के जनाः चन्द्रस्य किरणाः इव शीतलाः इति वद ? । ते तु वस्तुतः (8)-----एव ।

मञ्जूषा- तरलं (चञ्चलं), उपरि , निग्रहः , मनः , सज्जनाः , चञ्चलं , वायोः , आयुः,

14 . निम्नलिखित श्लोकस्य अन्वयं मञ्जूषातः चित्वा उचितम् उत्तरं लिखत-

4

अनुद्वेगकरं वाक्यं सत्यं प्रियहितं च यत् ।

स्वाध्यायाभ्यसनं चैव वाङ्मयं तप उच्यते ॥

यत् (1)----- अनुद्वेगकरं (2)----- प्रियहितं च (तथा) (3)-----च एव वाङ्मयं (4)----- उच्यते ।

15. रेखाङ्कितपदानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत -

4

१) सरस्वत्याः कोशः अपूर्वः अस्ति ।

२) राज्ञः अश्वः दग्धाः।

३) कामः अस्माकं शत्रुः ।

४) राजा याचकेभ्यः दानं ददाति स्म ।

16. घटनाक्रमानुसारं अधोलिखितानि वाक्यानि पुनः क्रमेण लिखत-

4

१. सूपकाराः तं येन केन पदार्थेन ताडयन्ति स्म ।
२. तत्र एकः मेषः पाकशालां प्रविश्य किञ्चित् खादति स्म ।
३. वानराः यूथपतेः वचनं न पालितवन्तः , अतः यूथपतिः एकाकी एव वनम् अगच्छत् ।
४. अश्वशालायां दग्धान् अश्वान् दृष्ट्वा राजा वैद्यान् उपायं पृच्छति ।
५. राजगृहे राजपुत्राः वानरैः सह क्रीडन्ति स्म ।
६. सूपकाराणां मेषस्य च कलहं दृष्ट्वा यूथपः वानरान् राजभनं त्यक्तुम् अकथयत् ।
७. एकदा ज्वलित काष्ठेन ताडितः मेषः अश्वशालां प्राविशत् ।
८. वानर मेदसा घोटकाः स्वस्थाः भविष्यन्ति इति श्रुत्वा मृत्युभयात् वानराः पश्चात्तापरताः अभवन् ।

17. प्रसङ्गानुसारं रेखाङ्कितपदानां शुद्धम् अर्थं चित्वा लिखत-

4

१. किं च अनर्घम् ? यदवसरे दत्तम् ।
(क) अनर्गलम् , (ख) व्यर्थम् , (ग) अर्घ्यम् , (घ) अमूल्यम् ,
 २. कोऽन्धः ? यः अकार्यरतः ।
(क) कार्यं न करोति , (ख) अनुचितकार्येषु रतः , (ग) अलसः , (घ) अकार्येषु अनासक्तः ,
 ३. नीतिविदां अग्रणीः वानरयूथपतिः अचिन्तयत् ।
(क) अग्रजः , (ख) ऋणी , (ग) श्रेष्ठः , (घ) यः अग्रे गच्छति ,
 ४. तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम् ।
(क) ग्रहणम् , (ख) ग्रहात् निर्गमनम् , (ग) वशीकरणम् , (घ) ग्रहणे रहितम् ,
-

SINDHI HIGH SCHOOL
PRE – BOARD EXAMINATION SA – 1 (2015-16)
SUBJECT:- GENERAL SCIENCE

Class – X

SET – I

Time 3 hours

DATE:-

Marks: 90

General Instructions:

No. of sides:- 04

1. The question paper comprises of two Sections, A and B. You are to attempt both the sections.
2. All questions are compulsory
3. All questions of Section-A and all questions of Section-B are to be attempted separately.
4. Question numbers 1 to 3 in Section-A are one mark questions. These are to be answered in one word or in one sentence
5. Question numbers 4 to 6 in Sections-A are two marks questions. These are to be answered in about 30 words each.
6. Question numbers 7 to 18 in Section-A are three marks questions. These are to be answered in about 50 words each
7. Question numbers 19 to 24 in Section-A are five marks questions. These are to be answered in about 70 words each.
8. Question numbers 25 to 33 in Section-B are multiple choice questions based on practical skills. Each question is a one mark question. You are to select one most appropriate response out of the four provided to you.
9. Question numbers 34 to 36 in Section-B are questions based on practical skills are two marks questions.

=====

SECTION – A

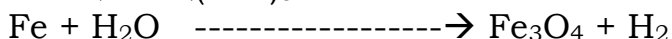
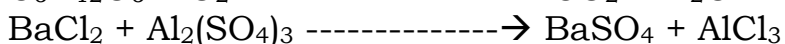
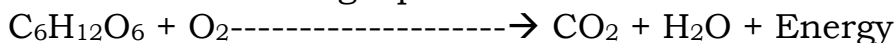
1. Define SI unit of electric current.
2. Represent uniform magnetic field lines diagrammatically.
3. Mention the reserve food material in plants and animals
4. A wire of resistance 10Ω is drawn out so that its length is thrice its original length but its volume remains constant .Calculate its new resistance.
5. In the given reaction , identify the substance oxidized, substance reduced, oxidizing agent and reducing agent.
$$\text{PbO} + \text{C} \text{ -----} \rightarrow \text{Pb} + \text{CO}_2$$
6. Complete and connect between the reaction of acid and base to the nature of the product formed
 - (a) $\text{H}_2\text{SO}_4 + \text{NH}_4\text{OH} \text{ -----} \rightarrow \underline{\hspace{2cm}} + \text{H}_2\text{O}$
 - (b) $\text{NaOH} + \text{HCl} \text{ -----} \rightarrow \underline{\hspace{2cm}} + \text{H}_2\text{O}$
7. (a) Amoeba is a unicellular organism but it performs digestion. Explain
(b) How are plants adapted to excrete their wastes?

SET- I PAGE 2

8. The following circuit diagram shows the combination of three resistors R_1, R_2, R_3

- (i) Total resistance of the circuit (ii) Total current (I) flowing in the circuit
(iii) Potential difference across R_1

9. Balance the following equations.

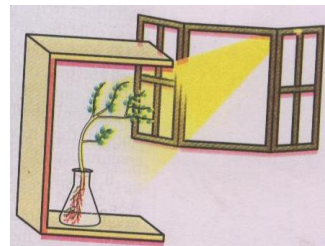

10. (i) What is Earthing? Why is it necessary to earth the metallic appliances?
(ii) Give two causes of short-circuit
11. (i) State the factors on which the induced emf in a coil rotating in a uniform magnetic field depends?
(ii) Name the device which converts mechanical energy into electrical energy.
12. Explain the factors required for rusting with the help of neat diagram.
13. (i) State ohm's law.
(ii) Give reason for the following
(a) Copper and aluminum wires are usually employed for electricity transmission
(b) Fuse wire is placed in series with the device
14. (a) Write the chemical name and chemical formula of plaster of Paris.
Mention the chemical equation for the preparation of plaster of paris.
Why should Plaster of Paris be stored in air tight containers?
15. Give reason
(a) Chips packet are flushed with nitrogen
(b) Gold, silver and platinum are used for making jewellery.
(c) Paint is applied to iron articles.
16. A torch bulb is rated 2.5v and 750mA. Calculate its
(i) Power (ii) Resistance (iii) Energy consumed for 4 hours

SET- I PAGE 3

17. A school organized a study tour for its students to observe, how do people in a village use energy resources for their living? They observed that in one of the village people use wood and cow dung as a fuel while in the nearby village they saw modern technology was used by the villagers for better sanitation and management of their bio-waste and sewage materials by establishing biogas plant.
(i) State associated value which you would get from this?
(ii) List four reasons why biogas is considered as ideal fuel for domestic use.

18. (a) Write any one function for each of the following
 (i) auxin (ii) cytokinin (iii) gibberelin (iv) absissic acid
 (b) Differentiate between **A** and **B**

19. (i) What is ocean thermal energy(OTE). Describe how OTE conversation power plant works?
 (ii) What are the limitations of OTEC?
20. (i) What is a solenoid?
 (ii) Draw the pattern of magnetic field produced in and around a current carrying solenoid?
 (iii) Compare this field to that of a bar magnet.
 (iv) What happens to the magnetic field when the current through the solenoid is reversed?
- 21.(a) A student dropped few pieces of marble in dil HCl contained in a test tube. He observed a quick reaction and a colourless & odourless gas evolved which was passed through lime water. Write the chemical equation for the change observed.
 (b) 1. Reason out why it is recommended that acid should be added to water drop by drop and not water to acid
 2. What type of containers should be used for dilution of acids and why?
 (c) The strong smell of vanilla extract can be lost the usage of these types of compounds.
- 22.(a) Distinguish between calcinations and roasting with the help of suitable equation. Explain thermite's reaction with an example.

SET- I PAGE 4

- 23.(a) With the help of a neat labelled diagram explain the changes that take place in a neuro-muscular junction.
 (b) Compare and contrast chemical and hormonal system of control and co-ordination in animal
 (c) Draw a neat labelled diagram to show reflex action
24. (a) Draw a neat diagram of human heart and label – right auricle, aorta, venacava, pulmonary artery
 (b) Explain the significance of chambers of the heart in higher animals
 (c) How are accidental cuts healed normally.

SECTION – B

25. An ammeter has a range of (0 – 5A) and there are 50 divisions on its scale. What is its least count?

(a) 10 A

(b) 27A

(c) 0.1 A

(d) 0.01 A

26. $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ crystals _____ in colour, gets converted to _____ colored solid, also there is evolution of colourless pungent smelling gas SO_2 & SO_3 . The colour of salt in the reactant and compound in the product formed would be

(a) Dark green & reddish brown

(b) Pale green & reddish brown

(c) Reddish brown & pale green

(d) White & pale green

27. Two colours seen at the extreme ends of the pH scale are

(a) Red & blue

(b) blue & green

(c) pink & green

(d) red & orange

28. The metal zinc used in lab is in the form of

(a) Granules

(b) Strips

(c) Filings

(d) Foil.

29. In the double displacement reaction $\text{Na}_2\text{SO}_4 + \text{BaCl}_2 \rightarrow \text{BaSO}_4 + \text{NaCl}$
The colour of the precipitate formed would be

(a) Pale green

(b) Bright yellow

(c) White

(d) Brown

30. In the given 4 test tubes A, B, C & D
The colour change observed would be

(a) Red, blue, pink, colourless,

(b) Pink, red, blue, colourless

(c) Red, red, blue, pink

(d) Blue, blue, red, pink

31. A well stained leaf preparation when focussed under high power of the microscope would show-

(a) Epidermal cells, stomata and guard cells each with one nucleus and many chloroplast

(b) Guard cells surrounding the stomata and epidermal cells with nuclei

(c) Stomata and guard cells without nuclei and chloroplast

(d) Stomata without guard cells or epidermal cells

SET- I PAGE 5

32. In an electric circuit three resistors R_1 , R_2 and R_3 are connected in series such that $R_2 = R_3$. If V_1 , V_2 and V_3 are the Voltages across R_1 , R_2 and R_3 respectively then

(a) $V_1 = V_2$

(b) $V_2 = V_3$

(c) $V_1 = V_3$

(d) $V_1 = V_2 = V_3$

33. Four sets of 3 precautions to be taken while setting up the experiment to show that carbon di oxide is evolved during respiration are given below . find the correct set of precautions

(a) Airtight set up, delivery tube dipped in water, germinating seeds in flask

(b) Thread holding KOH pellets, airtight setup, flat delivery tube just above the level of water in the beaker

(c) Boiled germinated seeds, delivery tube above water level, air tight setup

(d) Delivery tube dipped in water, germinating seeds, freshly prepared potassium hydroxide solution, airtight setup

34. The plant has to be destarched before the experiment to prove that sunlight is necessary for photosynthesis. comment

SET- I PAGE 6

35. In the given 2 reactions $ZnSO_4 + Cu \rightarrow$
 $CuSO_4 + Fe \rightarrow$

(a) Identify in which reaction would occur?

(b) In which reaction would not occur ? Why?

36. Three V-I graphs are drawn individually for two resistors and their series combination. Out of A, B , C which one represents the graph for series combination of the other two? Why?

SINDHI HIGH SCHOOL
PRE – BOARD EXAMINATION SA – 1 (2015-16)
SUBJECT:- GENERAL SCIENCE

Class – X

SET – II

Time 3 hours

DATE:-

Marks: 90

General Instructions:

No. of sides:- 06

1. The question paper comprises of two Sections, A and B. You are to attempt both the sections.
2. All questions are compulsory
3. All questions of Section-A and all questions of Section-B are to be attempted separately.
4. Question numbers 1 to 3 in Section-A are one mark questions. These are to be answered in one word or in one sentence
5. Question numbers 4 to 6 in Sections-A are two marks questions. These are to be answered in about 30 words each.
6. Question numbers 7 to 18 in Section-A are three marks questions. These are to be answered in about 50 words each
7. Question numbers 19 to 24 in Section-A are five marks questions. These are to be answered in about 70 words each.
8. Question numbers 25 to 33 in Section-B are multiple choice questions based on practical skills. Each question is a one mark question. You are to select one most appropriate response out of the four provided to you.
9. Question numbers 34 to 36 in Section-B are questions based on practical skills are two marks questions.

=====

SECTION – A

1. Define the SI unit of potential difference.
2. Draw magnetic field lines due to a straight current carrying conductor?
3. Name the hormones secreted by testis and ovary.
4. A piece of wire of resistance 20Ω is drawn out so that its area decreases to one third the original area. Calculate its new resistance when the volume of the wire remains same.
5. When SO_2 gas passes through the saturated solution of H_2S ; Sulphur (S) and water are produced. Write a balanced chemical equation and mention the substance oxidised and substance reduced in the given reaction.
6. Write one exception each for the given properties of metals and nonmetals:
 - (a) All Metals are solid at room temperature.
 - (b) Non metals are bad conductors of electricity.
 - (c) Metals generally have high Melting point and Boiling points.
 - (d) Nonmetals are soft and amorphous.

SET – II PAGE – 2

7. (a) Define the commercial unit of energy
(b) An electric heater is rated at 2kW. Calculate the cost for using it for 2 hours daily for the month of September, if each unit costs Rs.4.00.
8. (i) State Joule’s law of heating
(ii) Electrical resistivities of some substances of 20°C are given below.

silver	$1.60 \times 10^{-8} \Omega \text{m}$
copper	$1.62 \times 10^{-8} \Omega \text{m}$
tungsten	$5.2 \times 10^{-8} \Omega \text{m}$
nichrome	$100 \times 10^{-6} \Omega \text{m}$

- (a) Among silver and copper which one is a better conductor?
(b) Which material would you advise to be used in electric heating devices? Why?
9. (a) Draw a schematic diagram of a bio – gas plant
(b) What is the main component of Bio – gas ?
(c) Give two reasons to considered Bio – gas as an excellent fuel.
10. (a) When does an electric short circuit occur?
(b) What is the function of an earth wire? Why is it necessary to earth metallic appliances?
11. The central government through its ministry of new and renewable energy sources is continuously prompting the use of solar panels for electricity and the solar heating system by various ways. Government mandated buildings, residential schools, educational college, hostels, hospitals etc. for efficient use of energy and its conservation.
(a) What message would you like to convey to the people?
(b) What is solar cell panel?
(c) State two advantages and disadvantages of solar cells.
12. Four resistances of 2Ω each are joined to form a square ABCD. Calculate the equivalent resistance of the combination across AB as shown below.

Also calculate the current flowing through the circuit

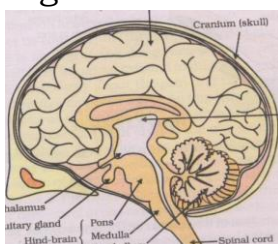
SET – II PAGE – 3

13. (a) Direction of diffusion depends on the environmental conditions and requirements of the body. Comment.
 (b) Plants have a slower transport system than animals. Explain
14. Write balanced chemical equations for the given chemical reactions:
 (i) Iron(II) Sulphate \rightarrow Iron (II) Oxide + sulphur dioxide + sulphur tri oxide
 (ii) Lead (II) nitrate + sodium sulphate \rightarrow Lead (II) sulphate + sodium nitrate
 (iii) Hydrogen + nitrogen \rightarrow Ammonia
15. What is a precipitate? Which type of chemical reaction a precipitation reaction is? Write a balanced chemical equation to show an example of a precipitation reaction.
16. Complete the following table
Thyroid		
Hormone	Gland	function
	Thyroid	
Growth		
		Fast heart beat
17. With the help of electron dot structures show the formation of sodium oxide and Magnesium chloride.
18. A white salt Y is obtained by heating X strictly at 373 K .
 (a) Identify X & Y and write a balanced chemical equation of formation of Y from X .
 (b) Write any two uses of Y.
19. Briefly explain an activity to plot the magnetic field lines around a straight current carrying conductor. Sketch the field lines pattern for the same specifying current and field direction. What happens to this field.
 (a) If the strength of the current is decreased?
 (b) If the direction of the current is reversed?
20. Draw a labeled diagram of an electric motor. Explain its principle and working. What is the function of split ring in an electric motor?
21. (a) With the help of balanced chemical equations show the reactions of sodium, Aluminium and copper metals with water.
 (b) Name the chemical process which is used for joining broken railway tracks and write the balanced chemical equation for the reaction. What type of chemical reaction is it?

SET - II PAGE - 4

22. (a) The cytoplasm of a cell receives a molecule of 6-carbon compound. How is it utilised by living organisms under different conditions?
 (b) People who smoke have a over strained heart. Justify

- (c) Diffusion alone cannot take care of oxygen delivery to all parts of our body .Give reason
23. (a) A blue coloured crystalline salt X turns white upon heating and regains its blue colour when water is sprinkled to the white product. Identify X and give its chemical formula Give any two other examples of the salts which exhibit the similar property of that of X .
- (b) A white crystalline substance S is a raw material which is used to make many chemical compounds
- Identify S
 - Name the process by which many important chemicals are industrially produced using a concentrated solution of S
 - Write a balanced chemical equation to show the above reaction
 - Mention any two uses of the product of the above reaction which is obtained at the anode
24. (a) Observe the given diagram and write the functions of a, b and c

- (b) Comment on the following
- flowers of sunflower plant turns towards sunlight
 - pollen grain germinates and grows towards ovary
 - leaves of touchmenot droops when touched / insectivores plant
- (c) How does chemical coordination occur in plants.

SECTION – B

25. The current flowing through a conductor and the potential difference across its two ends are as per readings of the ammeter and the voltmeter shown below. The resistance of the conductor would be
- 0.02Ω
 - 0.024Ω
 - 20.0Ω
 - 24.0Ω
26. Which of the following is the correct method to connect the ammeter and voltmeter with resistance in the circuit to verify Ohm's law?
- Ammeter and voltmeter in series.
 - Ammeter in series and voltmeter in parallel.
 - Ammeter in parallel and voltmeter in series.
 - Ammeter and voltmeter in parallel.

SET – II PAGE – 5

27. When a copper strip is immersed in the freshly prepared ferrous sulphate solution we observe that :
- Pale yellow colour of the solution changes to blue.

- (b) A colourless gas with the smell of burning sulphur is evolved.
 (c) Pale yellow solution changes to light green and brown deposits are seen in the bottom of the test tube.
 (d) No change is observed.
28. The change that we observe when dry and solid sodium carbonate is placed on a dry strip of pH paper :
- (a) It turns pink (b) It turns blue
 (c) It remains unchanged (d) It changes orange
29. Dilute NaOH is taken in 4 test tubes and marked as A, B, C & D respectively. The following metals are placed in each test tube in the given order :-
 A = Mg , B = Zn , C = Al , D = Cu
 When the test tubes are heated and a burning splinter is brought near the mouth of the test tubes ; the " pop" sound is observed in :
- (a) A & B (b) B & C (c) A & C (d) A & D
30. The following are the steps to focus the slide of a leaf peel under high power of the microscope. Find the correct order.
1. Place the prepared slide on the stage
 2. Place the low power objective lens above the slide
 3. Focus the slide using coarse adjustment
 4. Sharpen the focus using the fine adjustment
 5. Bring the high power lens above the slide
- (a) 1,2,3,4,5 (b) 1,2,3,5,4 (c) 1,3,2,5,4 (d) 1,2,4,3,5
31. Which of the following is the correct combination of the relevant materials required for setting up an experiment to show that light is necessary for photosynthesis?
- (a) Destarched leaves, strips of black paper, starch solution and iodine crystal
 (b) A potted plant , strips of coloured paper, starch solution, iodine and potassium iodide
 (c) Destarched potted plant, strips of black paper, starch solution and potassium iodide
 (d) Destarched potted plant, strips of black paper and iodine solution
32. General name of aqueous solution of calcium hydroxide is :
- (a) Slaked lime (b) Quick lime (c) Lime water (d) Lime juice

SET – II PAGE – 6

33. Which statement among the following is true for acids :
- (i) sour taste (ii) pH less than 7 (iii) corrosive
 (iv) neutralize bases (v) changes blue litmus to red
- (a) (i) & (ii) (b) (i) , (ii) & (iii)
 (c) (ii) & (iv) (d) All the above

34. Graphs between electric current and potential difference across two conductors A and B are as shown below. Which of the two conductors has more resistance and why? (2)

35. What changes do you observe when a few Zn granules are placed in CuSO_4 solution :

(a) in colour of the solution. (b) deposits formed.

Justify the above changes and state the type of chemical reaction.

36. What are precautions to be followed to prove that carbon-dioxide is released during respiration
